

*Л.Б. Круп'як,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного управління,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
І.Й. Круп'як,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів ім. С.І.Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

*L.B. Krupiak,
PhD in Economics, docent, lecturer of the chair for Management
and Public Administration,
Ternopil National Economic University, Ternopil
I.Y. Krupiak,
PhD in Economics, Senior lecturer of the chair for Finances after S.I.Iurii,
Ternopil National Economic University, Ternopil*

PROBLEMS OF FUNDING THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL COMPLEX OF UKRAINE

Досліджено проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України, які є наслідком неефективних механізмів державної підтримки галузей агропромислового комплексу, низької доступності кредитних ресурсів, недостатності власних фінансових ресурсів внаслідок низької рентабельності аграрного виробництва в окремих галузях, гіпертрофованим диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію, низькою інвестиційною привабливістю. Здійснено оцінку стану фінансування розвитку агропромислового комплексу в умовах економічних перетворень. Проведено аналіз джерел фінансового забезпечення розвитку агропромислового комплексу. Розглянуто механізм формування й реалізації фінансових ресурсів в аграрній сфері економіки. Окреслено державну фінансову підтримку розвитку агропромислового комплексу, що дозволить підвищити його фінансову активність шляхом бюджетного фінансування, пільгового оподаткування, кредитного та інвестиційного забезпечення, підтримки розвитку страхування сільськогосподарської продукції. Обґрунтовано заходи щодо

підвищення рівня фінансового забезпечення розвитку агропромислового комплексу для запобігання негативних тенденцій макроекономічної динаміки.

The problems of funding the development of the agricultural complex of Ukraine resulting from inefficient mechanisms of state support of the agricultural complex sectors, low availability of credit resources, lack of own financial resources due to low profitability of agricultural production in some areas, exaggerated disparity of prices for agricultural products and low investment attractiveness have been investigated. The estimation of the state of funding the development of the agricultural complex in terms of economic transformation has been done. The analysis of sources of financial support of the development of the agricultural complex has been conducted. The mechanism of formation and implementation of financial resources in the agricultural sector of economy has been examined. The state financial support of development of the agricultural complex, which will allow to increase its financial activity through budgetary funding, preferential taxation, credit and investment support, support of agricultural production insurance development has been outlined. The measures to enhance the level of financial security of development of the agricultural complex to prevent negative trends in macroeconomic dynamics have been justified.

Ключові слова: *фінансування, розвиток, агропромисловий комплекс, пільгове оподаткування, інвестиційне забезпечення, страхування, джерела фінансування, державна фінансова підтримка, аграрна політика, інновації.*

Keywords: *funding, development, agricultural complex, preferential taxation, investment support, insurance, sources of funding, state financial support, agricultural policy, innovations.*

Постановка проблеми. Сучасний агропромисловий комплекс є важливим сектором економіки України, який характеризує об'єми пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, формує валютні прибутки

держави за рахунок експорту, зумовлює стан і тенденції розвитку сільських територій. Зазначимо, що ефективність розвитку агропромислового комплексу безпосереднім чином залежить від функціонального капіталу, його обсягів та руху, що породжує наявність фінансових ресурсів, які виступають потужним каталізатором відродження галузі. Водночас, важливими проблемами розвитку агропромислового виробництва в Україні є: низька ефективність основних його галузей, наявність ще значної частини збиткових господарських структур; низькі темпи відновлення матеріально-ресурсного потенціалу; сезонність виробництва та значна тривалість виробничого циклу; залежність від природно-кліматичних умов, що знижує гарантованість позик сільськогосподарським товаровиробникам; недостатня економічна зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у розвитку суспільного виробництва; нестача вільних фінансових коштів; висока капіталоємність і порівняно низька фондівдача.

Відтак, для вирішення зазначених проблем виникає необхідність пошуку нових, відповідних сучасним реаліям методичних підходів та технологій фінансування розвитку агропромислового комплексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питань фінансового забезпечення розвитку агропромислового комплексу зробили вітчизняні вчені Е. Гудзь, М. Дем'яненко, О. Кириченко, П. Лайко, В. Крупський, Ю. Лупенко С.Майстро, Т. Мельник, П. Саблук, Ю. Стецюк, А. Сомик, Б. Пасхавер, Г. Прунцева, Т. Чернявська, А Чупіс та інші, досягнення яких підтвердженні практикою і здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами [1, 2, 3, 7, 8]. Однак, в умовах кризи та нестабільності проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є аналіз стану фінансування розвитку агропромислового комплексу та його оцінка в умовах економічних перетворень для виокремлення напрямів оптимальної фінансової політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу України і його провідних галузей дає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами. Так, продукція агропромислового комплексу становить 38,2% товарного експорту (у 2015 році це 14,6 млрд. дол. США – з I по IV групу УКТЗЕД), при цьому на країни Азії припадає 47,2% експорту вітчизняної агропромислової продукції, ЄС – 27,9% [4].

Водночас, розвиток агропромислового комплексу нівелює проблема обмеженості фінансових ресурсів, зокрема, недостатність рівня державної підтримки галузей агропромислового комплексу, низька доступність кредитних ресурсів, незважаючи на об'єктивне зростання потреби у банківському кредитуванні агропромислового комплексу, недостатність власних фінансових ресурсів внаслідок низької рентабельності аграрного виробництва в окремих галузях. Відтак, стабілізація економічного розвитку агропромислового комплексу держави в значній мірі визначається ефективністю його фінансового забезпечення, яке необхідно розглядати як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку різних джерел фінансових ресурсів, їх залучення і ефективного використання та організаційно-управлінських принципів, методів, форм для впливу на соціально-економічну діяльність підприємств комплексу.

Отже, одним із головних завдань державної підтримки агропромислового комплексу з боку держави є реалізація його величезного потенціалу шляхом стимулювання нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, розширення асортименту продукції як сільськогосподарської, так і переробних галузей, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. В цьому контексті стимулювання розвитку агропромислового комплексу передбачає створення чіткої системи фінансування, яка не обмежується грошовими відносинами з іншими господарюючими суб'єктами та банками, а передбачає ефективне формування й використання фінансових ресурсів.

Зауважимо, що недостатність самофінансування суб'єктів агропромислового комплексу обумовила активну участь держави у його розвитку через надання

фінансової підтримки підприємствам агропромислового комплексу у вигляді бюджетного фінансування, пільгового оподаткування, кредитного забезпечення, підтримки розвитку страхування сільськогосподарської продукції та інвестиційного забезпечення, що дає агропромислового комплексу додаткові конкурентні переваги (рис.1).

Рис.1. Державна фінансова підтримка агропромислового комплексу України

Водночас, вплив держави на розвиток агропромислового комплексу характеризується недосконалістю, необґрунтованістю та недостатністю фінансування, що потребує перегляду форм і методів його державної підтримки. Відтак, наявне збільшення обсягів державної фінансової підтримки не стимулює товаровиробників до зростання обсягів та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Тому фінансова підтримка повинна орієнтуватися на стимулювання аграрного виробництва і надаватися, перш за все, товаровиробникам, які забезпечують ефективне використання наявних ресурсів.

Так, обсяг видатків державного бюджету на розвиток аграрного сектору характеризується істотним скороченням в 2014-2015 рр. За рахунок коштів загального фонду обсяг державної підтримки в 2015 році склав 1,1млрд.грн., що на 67% менше в порівнянні з 2014 роком (2014р. – 3,4 млрд. грн.), а за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету найменшою була сума видатків на фінансування аграрного сектору у 2014 р. і склала 1,2 млрд. грн., що на 60% менше в порівнянні з 2013 роком (2013р. – 2,9 млрд. грн.) (рис.1.).

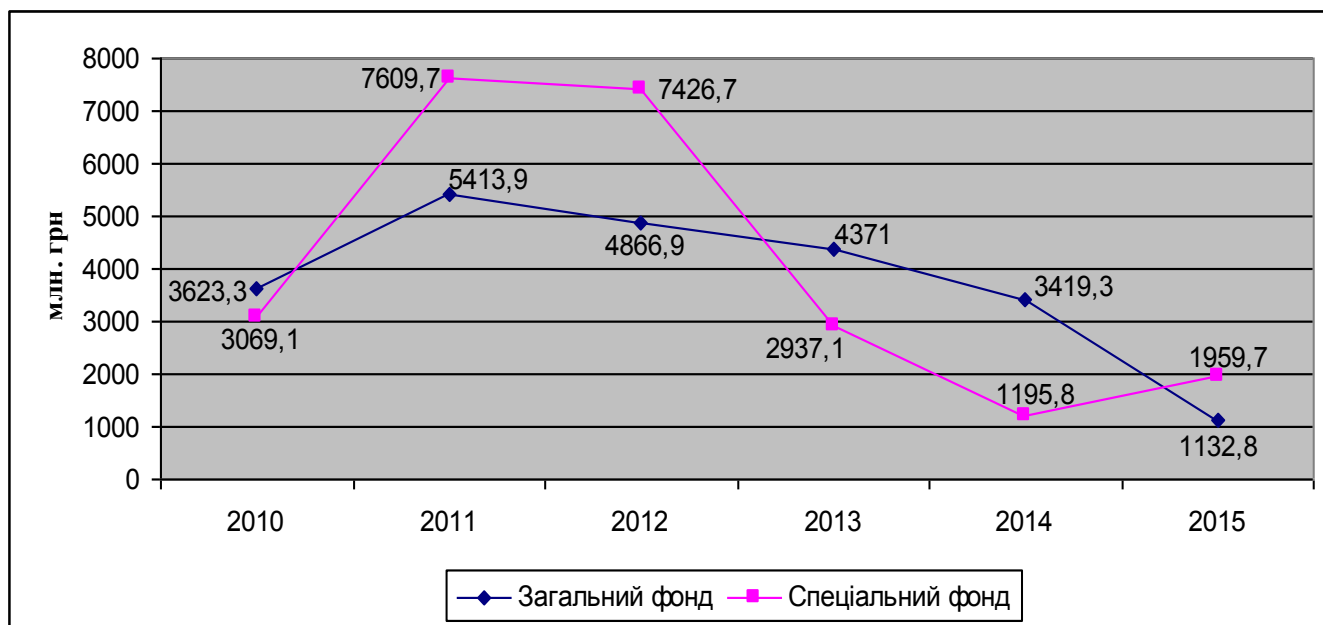

Рис. 1. Динаміка обсягів державної підтримки аграрного сектору економіки за рахунок коштів загального та спеціального фондів державного бюджету ¹

¹Джерело. Розраховано автором за даними Державної служби статистики України.

Для Міністерства аграрної політики та продовольства України на 2016 рік з державного бюджету виділено 1488,2 млн. грн., що на 52% менше ніж у 2015 році (2015р. – 3 092,5 млн. грн.). Таке скорочення відбулося за рахунок суттєвого зменшення обсягів спеціального фонду на 77%, який становить 459 млн. грн. (2015 р. – 1 959,7 млн. грн.), та загального фонду – на 9% і становить 1 028,6 млн. грн. проти 1 132,9 млн. грн. у 2015 році [5].

Фінансування видатків з Міністерства аграрної політики та продовольства України здійснюється згідно з помісячним розписом асигнувань державного бюджету за рахунок коштів загального фонду державного бюджету. Разом з тим, основними причинами слабкої дієвості механізму державної підтримки

агропромислового комплексу є недосконалість механізмів отримання та розподілу бюджетних коштів і порушення бюджетної дисципліни при їх використанні.

Фінансова підтримка розвитку агропромислового комплексу здійснюється у порядку та на умовах затверджених державних і регіональних програм на безповоротній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Так, у 2015 році за рахунок державного бюджету фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів фактично склала 290,6 млн. грн., а за рахунок коштів місцевих бюджетів 114,7 млн. грн., або 81,7 % від передбаченого, а в 2016 році на даний захід передбачено 300 млн. грн., що практично не збільшено в порівнянні з 2015 роком [6].

Станом на 01.12.2015 кредити, надані підприємствам агропромислового комплексу склали близько 115,5 млрд. гривень. Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити загальним обсягом 7,8 млрд. грн., в тому числі: 3,2 млрд. грн. – кредити, залучені у 2014 році та 4,6 млрд. грн. – кредити, залучені у 2015 році [6].

В цьому контексті загальна кількість підприємств, які скористались у 2015 році програмою «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» склала 630 підприємств, з них: 439 підприємств, які залучили кредити у 2015 році та 338 підприємств, які залучили кредити у попередні роки (147 підприємств залучали кредити, як у 2015 році, так і у 2014 році).

Водночас, кредитні кошти були залучені підприємствами на:

- витрати у галузі рослинництва – понад 5,2 млрд. грн., (66,9%);
- витрати у галузі тваринництва – майже 2,3 млрд. грн., (28,9%);
- закупівлю молодняка сільськогосподарських тварин та птиці – 282,9 млн. грн., (3,6%);
- інші витрати – 48,9 млн. гривень, (0,6%).

Кабінетом Міністрів України затверджена постанова від 29 квітня 2015 року №300 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» відповідно до якої компенсація надається

на конкурсній основі суб'єктам господарювання агропромислового комплексу - юридичним особам незалежно від організаційно-правової форми та форми власності за укладеними кредитними договорами у національній валюті за умови, що сума відсотків за користування кредитами та розмір плати за надання інших банківських послуг, пов'язаних з цим кредитом (розрахункове обслуговування кредиту, розгляд кредитного проекту, управління кредитами, консультаційні послуги тощо).

Системними проблемами агропромислового комплексу України є практична відсутність використання фондів інструментів для фінансування інвестиційного розвитку аграрного сектору та недостатнє інвестиційне забезпечення реалізації низки перспективних проектів за рахунок повільного переведення аграрної сфери України на модель інноваційного розвитку. Низька інвестиційна привабливість окремих сегментів національного агропромислового комплексу зумовлена незавершеністю інституціональних перетворень у сфері землекористування, а також значними інституціональними розривами між задекларованими пріоритетами аграрної реформи й реальним станом економічних відносин.

Так, в аграрному секторі регіонів України станом на 01 липня 2016 року реалізується 330 інвестиційних проектів. Загальна сума залучених інвестицій склала 29,2 млрд. грн., з них: 19,8 млрд. грн. (67,8%) – власні; 6,9 млрд. грн. (23,6%) – залучені кошти. Кошторисна вартість проектів коливається від 120,0 тис. грн. до 9,6 млрд. грн. [6].

Водночас, стан інвестиційного забезпечення агропромислового комплексу України свідчить, що на сучасному етапі його розвитку перед товаровиробниками стоїть завдання раціонального використання інвестиційних ресурсів, які надходять у сектор економіки. В цьому контексті пріоритетним стає не величина приросту інвестицій, а підвищення ефективності їх використання, якісний склад, поліпшення структури й напрямів інвестиційного забезпечення, спрямування коштів на застосування новітніх технологій і техніки, що в остаточному підсумку сприятиме покращенню результатів господарювання аграрного сектору економіки.

Висновки. Ґрунтуючись на результатах дослідження пропонуємо наступні заходи щодо вирішення проблем фінансування розвитку агропромислового

комплексу України, зокрема: збільшення рівня державної підтримки; створення самостійної бази рефінансування для успішного розвитку сільського господарства і продовольчого виробництва країни; подолання тенденції відтоку капіталу з галузей агропромислового комплексу у сферу обігу та за кордон; покращання поточного фінансового стану підприємств агропромислового комплексу шляхом створення державної системи нагляду за виконанням ними своїх фінансових зобов'язань; формування належної кредитної інфраструктури; удосконалення механізму державної підтримки за рахунок застосування механізму здешевлення відсоткових ставок за користування кредитами; сприяння розвитку мережі кредитного забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції за форвардними і ф'ючерсними контрактами; забезпечення функціонування надійної системи гарантування повернення кредитів шляхом використання механізму відшкодування збитків за рахунок формування страхових резервів (гарантійних фондів), а також застосування програм державної підтримки доходності сільськогосподарського виробництва; підвищення норми нагромадження за рахунок капіталізації чистого (після сплати податків) прибутку шляхом введення тимчасового режиму інвестиційного контролю в приватизованому і державному секторах економіки.

Таким чином, без створення чіткої та структурованої системи фінансування розвитку агропромислового комплексу України ефективно формування його фінансових потоків та сучасних фінансових інструментів, диференційованих в розрізі окремих категорій товаровиробників буде неможливим.

Література.

1. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С.67-72.
2. Крупський В.С. Можливості державної фінансової підтримки сільського господарства в Україні під час економічної кризи / В.С. Крупський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 184-188.
3. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011.-№ 5. - С.3-16.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.

5. Державний бюджет України на відповідні роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/719-18.
6. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
7. Мельник, Т. М. Оцінка державної підтримки аграрного сектору України [Текст] / Т.М. Мельник, О.С. Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013. – №3. – С. 169-184.
8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк / Наукове видання К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 112 с.

References.

1. Demianenko, M.Ya. (2011), "Problem questions of state policy of financial support of agriculture", *Economics AIC*, vol. 7, pp. 67-72.
2. Krupskiy, V. S. (2009), "Opportunities of state financial support of agriculture in Ukraine during the economic crisis", *Scientific Journal of National Forestry University of Ukraine*, Edit. 19.11, pp. 184-188.
3. Sabluk, P. T. (2011), "Main directions of improvement of state agrarian policy in Ukraine", *Economics AIC*, vol. 5, pp. 3-16.
4. State Statistics Service of Ukraine (2016) [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 17 October 2016).
5. State Budget of Ukraine for the relevant years (2016) [Online], available at: zakon.rada.gov.ua/go/719-18.
6. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016) [Online], available at: <http://minagro.gov.ua>.
7. Melnyk, T. M. Holovachova, O. S. (2013), "Assessment of state support of the agricultural sector of Ukraine", *Marketing and Innovation Management*, vol. 3, pp. 169-184.
8. Lupenko, Yu. O. Mesel-Veseliak V.Ya. (2012), "Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till the year of 2020", / Scientific edition K.: ESC "IAE".